مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

پوهاند محمد بشیر دودیال

۲۰۱۸/۱۱/۲۸

تولنیزه هوساینه

Social welfare

بیوزله خلک او بیوزله ټولنه، یعني هغه خلک چې د ژوند حد اقل اړتیاوې هم ورته مهیا نه وي. له بیوزلي خلاص خلک، یعني هغه خلک چې بیوزله نه وي. خوټولنیزه هوساینه یعني هغه آیتیمم حالت چې د وګړو زیاتره مادی او معنوی ضرورتونه پوره وي. د هوسا ټولنو برخلاف؛ بیوزله ټولنې او بیوزله خلک له راز راز رواني، ټولنیزو، فزیکی، اخلاقی،جسمی او نورو ستونزواو مفاسدو سره لاس او ګریوان وي . له همد امله د اسلام ستر پیغمبر سرورکائینات حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دعا کوله چې یاالله له فقر او کُفر څخه پنا غواړم. وایی کله یې چې یوه ورځ دا دُعا وکړه، یوه اصحابی مبارک ورڅخه وپوښتل: یارسول الله آیا فقر او کفر یودي؟ مبارک ورته وفرمایل: هو بیشکه چې دواړه سره یو دي.

د راشده خلفاوو په دوران کې چې اسلامي ټولنې استقرار موندلی و، عمرانی چارو ته پاملرنه وشوه. ورو ورو دغه عروج دومره وځلید چې له شام او فرات نیولی تر قسطنطنیې، اندلس او ډیرو اسلامی واکمنیو پورې پراخ شو. لومړني حیرانوونکی کشفیات او تخنیکونه لکه ساعت، ذات الحلق، پیل اشکانی، اهرم مرکب او نور همدا وخت رامنځته شول.په ریاضیاتو، فزیکاتو،نجوم او هندسه کې زبردست پرمختګونه وشول. دغه مهال اسلامی ټولنې د غوره فرهنګی او اخلاقی سجایاوو لرونکی او د عدالت مرکزونه وو. خو ګورو چې په فقر کی ټول منکرات دي، لکه غلا، دوکه، غیبت، وژنې، بُهتان، احتکار، ذلت...

دمحبوب پیغمبر له پورته مبارک ارشاد څخه ښکاری چې داسلام مبارک دین د عزت دین دی، نه د ذلت. د اسلام دمبارکو لاربښوونو څخه یوه دا هم ده چې : تر ضعیف مومن څخه پیاوړی غوره دی او له ټیټ لاس څخه لوړ ! دلته منظور له لوړې او فقر څخه د خلاصي اسلامی ټولنې هدف دی او له لوړ لاس څخه موخه ښه اقتصاد لرل دي. کله چې فقر نه وي، نو تعلیم، اخلاق، عبادات، رواممعاملات، عدالت او هرهغه نیک اعمال او صفات به وي چې اسلام یې امر کړی دی.

نه یواځې د اسلام مبارک دین، بلکې غربی پوهانو هم د سالم فرد، سالمي روزنې، د ټولنیزو ناخوالو، ظلم، جګړې او تاوتریخوالی د مخنیوی په خاطر او د انسانی کرامت د ساتنې او د انسان پرسر د کرم دتاج د پاتي کیدو او د فردی عزت د حفاظت په موخه اقتصادي پرمختیا ته پاملرنه وکړه. د صدر اسلام په دور کې هم د کاناالونوکیندنو، دبندونو او باغونو جوړولو او تجارتی لارو او کاروانسرایونو جوړولو ته دهمدې فلسفې له مخې پاملرنه شوی وه، خو له بده مرغه اوس د یوشمیر هیوادو وګړي له راز راز ټولنیزو بدمرغیوسره مخامخ دی.
هغو هیوادو او هوښیارو ملتونو چې ذلت ته ماتې ورکړه او ځان یې عزت ته ورساوه، د دنیا او آخرت سوبه یې ګټلې ده. په دی کی یو هم د یوې ټولنې رفاه او د خلکو هوساینه ده.

هوساینه د حکومتی پروګرامونو او هېوادونو په انکشافي اهدافو کې د نورو اهدافو تر څنګ یو هدف دی. دا د یوه ښه او انسانی ژوند معیار دی. هوساینه نسبي بڼه لري. هوساینه دټولنیز ژوند په معیار سره ښودل کیدای شي، یعني په یوه بڼه باید دغه ټولنیز یا جمعي معیار په نښه شي. هوساینه او رفاه یو اخلاقي مفهوم هم لرلای شي، چې ارزشي قضاوت پورې اړه لري ، خو اقتصادي اړخ یې دادی چې ایا لاندنی ټولنیزې اړتیا وې څومره ترسترګو کیږي :

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

- غذايي مصئونيت او دفزيولوژيکی اړتياوو مهياوالی؛
- د وګړي امنيت او درناوی؛
- عامه خدماتو ته دټولني د وګړو لاسرسي.
- د کورنو ډول ، د پاکو اوبو شتون ، د ژوندد منځنی عمر اندازه
- فردي ازادي او ډيرشمير نور.

دټولنيزی هوسايني تابع يا social welfare function هغه تابع دی چي اقتصادپوهان يي په پام کي نيسی. دا د ټولني د موخو ښودونکی ده، چي په هغو سره ټولنيزه هوساينه د هغو شکلونو او بنو ديوه تابع په توګه چي سرچيني ورته تخصيص کيږي، ښودل کيږي. ښاغلی H Bergson د شلمي پيړی نامتو فيلسوف) ١٨٥٩ - ١٩٤١ م.) وايي چي د ټولنيزي هوسايني تابع د ټولني د وګړو لپاره، د مطلوبيت د پوره والي له مخي ښودل کيږي، خو د دي ترڅنګ يو شمېر نور متحولين هم راتلای شي. د افغانستان په شان يوه پرمختيايي هېواد ته ډېره مهمه ده چي هوساينه (رفاه) او د رفاه تابع په پام کي ولري. د دې لپاره يوشمېر معيارونه په لاندي توګه د ي:

الف) که چېري د ټولني وګړي A وضعيت تر B غوره وبولي، نو د ټولنيزې رفاه د تابع په واسطه همدغه A حالت منل کيږي او د پاريټو اصل تحقق مومي؛

ب) ټولنيزه پوهه او عقلانيت بېلابېلو بديلو او الترناتيفو امکاناتو کي هغه تر ټولو غوره خوښوي او هغه دوی ته مهيا کوي؛

ج) ديکتاتوري موجوده نه وي، هيڅ يو وګړی د بل د رجحان مخه نه نيسي، يو وګړی په بل کوم څه نه تحميل کوي او استبداد پکي نه وي. له دې پرته ډېر داسي معيارونه چي انساني اومنطقي وي او ممکن د هغو لېست کول دلته ډير ځای ونيسي.

د دغو معيارونو شتون يو د خوښي وړ وضعيت دی چي له بحران څخه لرې وي، کافی خواړه، تعليم، د بيو ډېر ښه تعادلي حالت يا له هغه څخه ډېر لږ ښکته ياپورته واقع کېدل، سوداګري، اقتصادي فعاليتونه يو ثبات لرونکی او سوله ييزتګلوری چي د خلکو د انديښني وړ نه وي.

د دغو معيارونو مجموعي ته د ژوند عمومي کچه (living standard) هم وايي، چي د يوې ټولني د ټولو وګړو د ژوند ښودنه کوي. د بېلګي په توګه دغه معيار دسړی سر ملي ناخالص عايد اويا هم د ټول ملي مجموعي توليد يا هم په ټولنه کي د اجناسو او خدماتو د مصرف له مجموعي څخه ترلاسه کيږي او دغه هره يوه اندازه له يوې ټولني تر بلي توپير کوي، يعني نسبي بڼه لري. د ژوند د کچي د معلومولو په خاطر د مقداري شاخصونو(انډکسونو) ترڅنګ يو شمېر غير مقداري مشخصي هم شته . د بېلګي په توګه هرو زرو تنو ته د شخصي موټرو، تيلفون ، تلويزيون، يخچال، دکاليو مينځلو ماشين او نورو ضروری اجناسو مهيا والی يي مقدار ي مشخصه ده ، خو روغتيا، مطبوعات ، دفرهنګی او تعليمی مرکزونو او خدماتو توسعه، دزده کړو درجه او د پوهي کچه يي يوه غير مقداري مشخصه ده . دې ته quality of life هم ويل کيږي، چي د يوه وګړي يا کورنی د عايد اندازې متناسب سنجول کيږي. د ژوند د کچي په سنجش کي د يوه وګړي يا کورنی د اجناسو او خدماتو د مصرف ترڅنګ د دوی د (استراحت) مصرف هم په پام کي نيول کيږي. پرمختللی ټولني اوس هڅي کوي چي د ژوند کچه د ټولو کورنيو ترمنځ سره نژدې کړي. دولتونه دغي موخي ته د ټولنيزې پاليسي د يوې برخي په توګه ګوري. په دغي موخي کي داسي برخي هم راځي چي اندازه کول يي ستونزمن دی لکه د چاپيريال ساتني معيار، د ملي امنيت درجه ، دغوره چاپيريال کيفيت، فردي مصؤنيت، اقتصادي، سياسي او ټولنيزه ازادي او داسي نور. دا ټول نه لمس کېدونکي ارزښتونه دي، خو د ژوند د کچي او کيفيت لپاره مهم دی.

په يوه ټولنه کي د وګړو د مطلوبيت د هوسايني يا رفاه او ټولنيزي هوسايني ترمنځ يوه رابطه موجوده ده. هرکله چي وګړي ځان له رفاه بی برخی احساس کړی، کله چي دوی بيعدالتي وګوری، کله چي محروميت مسلط شی، ټولنه ثبات له لاسه ورکوی، فرد يا وګړی له ستونزو څخه د وتلو په خاطر آن يو شمير ناوړه حالاتو لکه روحی عدم تعادل، نااميدی، مخدراتو ته پناوروړلو، نورو نارواچارو لکه ځان وژني او ډيرو منفي پديدو ته مخ اړوی.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکي په ځير و لولئ

د دې لپاره چې بيرته ټولنيز ثبات ترلاسه او ولس ته هيلې او ژوند ته اميدواری پيدا کړو، بايد اقتصادی بيارغاونې ته لومړيتوب ورکړو. اوسنی وخت کې افغانستان کې بيوزلی نژدی د نيمايی ولس لمن نيولی ده، په تيره بيا د ارزګان، هلمند، دکندهار اطرافونه، د ننګرهار اوغزنی لرې پرتې سيمې په دې ناوړه حالت او ناهيليو اخته دي.
حيرانوونکی دا ده چې نه يواځې افغانستان، بلکې ډير شمير نور بيوزله هيوادونه هم د فوق العاده قوی اقتصادی پوتانسيل لرونکی دی. د معاصر اقتصاد نامتو څيړې (بوکانان) بيبځايه نه و ويلی چی : *غوره به وی چې د وروستــه پاتې ټولنو د بيوزلی په ځای د هغوی په ثروتونو فکر وکړو!*
همداسې ده :

د افغانستان دجنوب د درې ولايتونو(هلمند، کندهار او فراه) ځمکی د افغانستان د اوسنی نفوس درې واره نور زيات نفوس يعنی ۹۰ ميليونه وګړو ته غلې- دانې برابرولای شی(که له سيندونو او خاوری يې ګټه پورته شي)، دافغانستان د معادنو ارزښت څو تريليونه ډالره اټکل شوی دی او انرژکی منابع يې دومره دی چې له کفاف پرته يې صادرولای هم شی. افغانستان د ليتيوم، وسپنې، مس او قيمتی ډبرو لکه لاجبر، زمرد، لعل او دې ته ورتو ذخايرو لرونکی دی. د امريکی د متحده ايالاتو پلټنو وښوده چې د افغانستان ليتيم د بولويا تر هيواد څخه هم زيات دی. دغه قيمتی ماده افغانستان څخه داسې هيواد جوړولای شی، لکه نفتو چې سعودی ته اقتصادی ګټه رسولی ده. له دې پرته د افغانستان اقليمی منابع او ستراتيژيک ارزښت هم تر ټولو اوچت دی.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ

دا ولس به هله ټولنيزی هوساينی او د عزت ژوند ته ورسيږی چې اقتصادی بيا رغاونه ورته ډالۍ کړو. دا د منور قشر او تعليم يافته ځوان نسل دنده ده چې دا چاره راسمه کړي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ